

Luther – nyttjad eller utnyttjad

Intresset för den tyske reformatorn Martin Luther är i dag större än någonsin. Vi är nu i senare delen av ett lutherdecennium (2008–2017) och man har varje år i detta decennium samlats kring olika sidor av den reformation som Luther en gång blev initiativtagare till. Höjdpunkten i detta firande, år 2017, kommer att inriktas mot den särskilda händelse som blev startskottet till reformationen, Luthers 95 teser om avlatsen, som spikades upp på dörren till slottskyrkan i Wittenberg 31 oktober 1517.

Kyrkligt initiativ

Att intresset för Martin Luther i dag är större än någonsin har tagit sig märkliga uttryck. Den tyska leksakstillverkaren Playmobil lanserade nyligen en Martin Luther-figur i plast med gåspenna, tysk-språkig bibel, slängkappa och allt. Och succén blev enorm och alla de 34 000 figurerna såldes slut på 72 timmar! Ingen annan leksak eller figur från Playmobil har blivit en sådan försäljningssuccé någonsin. Det var bara för tillverkaren att lägga upp en ny serie av denna oväntat populära figur. Särskilt intressant i sammanhanget är att det var staden Nürnbergs turistråd och den evangelisk-lutherska kyrkan i Bayern som tog initiativet till lutherfiguren. Man brukar ju annars betrakta Bayern, där Nürnberg är den näst största staden,

som närmast ärkekatolskt, men intresset för Martin Luther finns tydligen på många olika håll.

Tidigare jubileum

Detta intresse för den tyske reformatorn har tagit sig många olika uttryck under alla de år som förflutit sedan hans död. Varje tids föreställningar har speglats i den inriktning de olika reformationsjubiléerna antagit. Hundra år efter tesernas uppspikande, när den lutherska ortodoxin var helt dominerande, präglades firandet av ortodoxins syn på Luther. År 1717 sågs han både som pietist och upplysningsman och ytterligare hundra år senare betraktades han närmast som nationalhjalte till minnet av när Napoleon besegrades vid slaget i Leipzig 1813, ett slag där för övrigt Sverige deltog. Och så har det fortgått, varje tid har på något sätt använt Luther för frågor som varit aktuella just i den tiden.

MISSBRUK AV LUTHER

Förrevolutionär?

Man kanske inte bör tala om ”varumärket Martin Luther”, men det är ofrånkomligt att han ibland rent av blivit utnyttjad för vissa syften. Den gamla kommunistdik-

taturen i Östtyskland såg från början reformatorn som en furstelakej, men insåg så småningom att det fanns all anledning att i stället utnyttja ”varumärket Martin Luther”, särskilt som hans liv utspelade sig inom dåvarande Östtysklands gränser. Hans kamp mot makten fick i den tyska propagandan förrevolutionära drag, och därmed fick han en mer naturlig plats i den kommunistiska demagogin.

Ser vi oss omkring i vår egen samtid så noterar man att Luther återkommer i de mest skiftande sammanhang.

Glädjedödare?

Under flera årtionden har man ibland mött bilden av dysterkvisten Martin Luther, men motelden mot den beskrivningen av reformatorn har varit så intensiv och övertygande, att det snart bara är delar av den så kallade svenska kultureliten, som fortfarande i olika sammanhang lyfter fram den nidbilden. Skådespelaren Per Ragnar, med föreställningen *Luther död eller levande*, och professor emerita Birgit Stolt, med boken *Luther själv – hjärtats och glädjens teolog*, har gjort ovärderliga insatser för att på olika sätt ge en sannare bild av Luther.

Förevändning för anpassning?

En annan och betydligt allvarigare nidbild av vad reformatorn stod för möter vi oroväckande ofta i svenskkyrkliga sammanhang. Det är utan tvekan så, att även här sker ett utnyttjande av ”varumärket Martin Luther” på så sätt att han blir ett alibi för att avvika från allt vad klassisk kristendom heter. Man talar mycket och gärna om Luther, men man tar honom som intäkt för rätten till den ständiga ompröv-

ningen av teologiska sanningar. Han blir på detta sätt en kvalitetsstämpel för nya tankar även om de står i bjärt kontrast till de reformatoriska sanningarna. Luther blir fullständigt anpassningsbar till varje tids tänkande och står till slut bara för den ständiga förändringen. Kanske kan det i sådana sammanhang vara nyttigt att påminna om den verkliga Luther, som vid riksdagen i Worms 1521 vägrade att dra tillbaka sina skrifter så länge man inte kunde visa att de stred mot Bibeln. ”Här står jag och kan inget annat, Gud hjälpe mig, amen!”

Splittrare?

Ett helt annat sätt att förhålla sig till reformatorn mötte jag vid en gudstjänst i en kyrka i ett grannstift. Där framfördes kritik mot Luther just för att han hade spikat upp de omtalade teserna för snart 500 år sedan och att han därigenom hade splittrat kyrkan! Inte ett ord om sanningslidelsen hos den då blivande reformatorn, inte ett ord om att det faktiskt var påvekyrkan som utfärdade bannbullen mot Luther och därmed på visst sätt exkluderade honom från kyrkan, inte ett ord om den återupptäckt som Luther gjorde av den centrala sanningen i Skriften om hur en människa blir rättfärdig inför Gud! Predikan i övrigt gav inte heller något intryck av att denna insikt var en central del av förkunnelsen.

Men man måste nog ändå konstatera att kritiken mot Luther är av ytterst marginell karaktär, istället passar man på från många olika håll och med vitt skilda infallsvinklar att hylla den store och djärve reformatorn som utmanade en hel värld.

*Dessa som blivit till välsignelse har det gemensamt
att de gjort något för Jesus för att de ville.*

KORREKT BRUK AV LUTHER

Man kan nog påstå att många *utnyttjar* ”varumärket Martin Luther” i dag även bland dem som står fullkomligt främmande för reformationens grundprinciper, Skriften allena, tron allena och nåden allena. När Luther tas som intäkt för snart sagt ”allting” på teologins område är det nyttigt att stanna inför att det reformatoriska arvet snarare handlar om något som är ”allena”!

Därför bör det snart stundande jubiléet stimulera oss att i stället *nyttja* Martin Luther och den insikt i vår kristna tro som han fick bli ett utvalt redskap för att förmedla.

Nåden allena

Jag vill gärna peka på några saker som jag själv har funnit väsentliga att lyfta fram.

Vår tid är i hög grad präglad av aktiviteter och engagemang på de mest skilda områden. Kraven på att hinna med allt är stora och många människor känner sig mer och mer otillräckliga. Också i den kristna gemenskapen blir kraven allt mer tydliga när det gäller att vara aktiv i olika sammanhang. Och många av dessa krav är fullt legitima och handlar om hur evangeliet ska

nå allt fler människor i enlighet med Jesu bud. Vi har säkert var och en mött många engagerade människor som gjort ett helt osjälviskt och omfattande arbete i Guds rike till stor välsignelse för många. Men dessa som verkligen blivit till välsignelse har det gemensamt att de inte gjort något för Jesus för att de måste, utan för att de ville.

Jag tycker mig ibland skönja ett lagiskt drag ibland oss, med många tillsynes berättigade krav på insatser och engagemang, men där man ibland riskerar att skymma ett av reformationens grundfundament, nåden allena. Ett gott samvetes vittnesbörd inför Gud får aldrig vara att vi gjort något för honom, utan att han gjort allt för oss av ren nåd, i sin Son, vår Frälsare. Får det vara grunden i våra liv som kristna, då minskar inte engagemangen eller kollektorna eller insamlingen till olika projekt, snarare tvärtom. Då blir inte arbetet i Guds rike en börda utan ett uttryck för den nåd som blivit hjärtats skatt.

Frimodig nådemedelskristendom

Det andra jag gärna vill lyfta fram är att vår lutherska tro är en nådemedelskristendom. Många kan uppfatta våra samlingar som

stillsamma och kanske ibland rent av lite toftiga om man ser till vilken plats yttre känsloutryck har i den lutherska traditionen. Och det är naturligtvis inget fel att ge ett tydligt uttryck för sina känslor vid gudstjänsten, men det får aldrig bli ett uttryck för att man blivit andligare än de mer stillsamma gudstjänstbesökarna. Nåd är ju just att man utan att ha förtjänat det får ta emot frälsningen genom Ordet, dopet och nattvarden, trots att man kanske inte känner någonting alls. Men det Ord som sås ut, det vatten som knutits till Ordets löfte, det bröd och vin som bär och är Kristi kropp och blod, det tas inte emot med känslan för att bära frukt, utan i tro. Man möter ibland troende människor som beklagar att de "känner så lite" av sin tro och som därför undrar om den kan vara en rätt tro. Då är det vår uppgift som lutherska kristna att hänvisa till nådemedlen, eftersom det är där Gud möter oss och ger oss den tro som inte har sin grund i vår fromhet eller i olika uttryck för den, utan i nåden allena och som bär frukt till evigt liv.

Nådegåvor av olika slag

Det tredje jag vill lyfta fram är att man ibland även i lutherska kretsar uppfattar nådegåvor som en individuell rikedom;

man "kommer ut" som karismatiker. Men i enlighet med Paulus betraktas, i den lutherska traditionen, inte den ena gåvan som frommare och lite finare än den andra. En nådegåva är något som vi får enbart för andra människors skull. Och den kan ta sig vitt skilda uttryck. Det kan handla om att sköta högtalaranläggningen så att alla kan ta del av gudstjänsten, det kan vara att servera kaffe vid en sammankomst för att stimulera den kristna gemenskapen, samtidigt som det naturligtvis kan vara att förmedla Ordet både offentligt och enskilt på olika sätt. Men alla de uppdrag som görs i Herrens tjänst, praktiska eller av annat slag, som på något sätt hänger samman med att människor nås av Ordet, är därför i en mening en nådegåva. Det finns i vår tid en tendens till att förändliga allting, därför är det viktigt att vi på luthersk mark inte svävar iväg i vår egen självbespeglade fromhet, utan alltid är inriktade på att på olika sätt, med våra helt personliga anlag och gåvor, använda dessa till tjänst både för Gud och vår nästa. Då är nådegåvorna i verklig funktion!

Göran Giselsson

Predikant, Markaryd, Växjö stift